

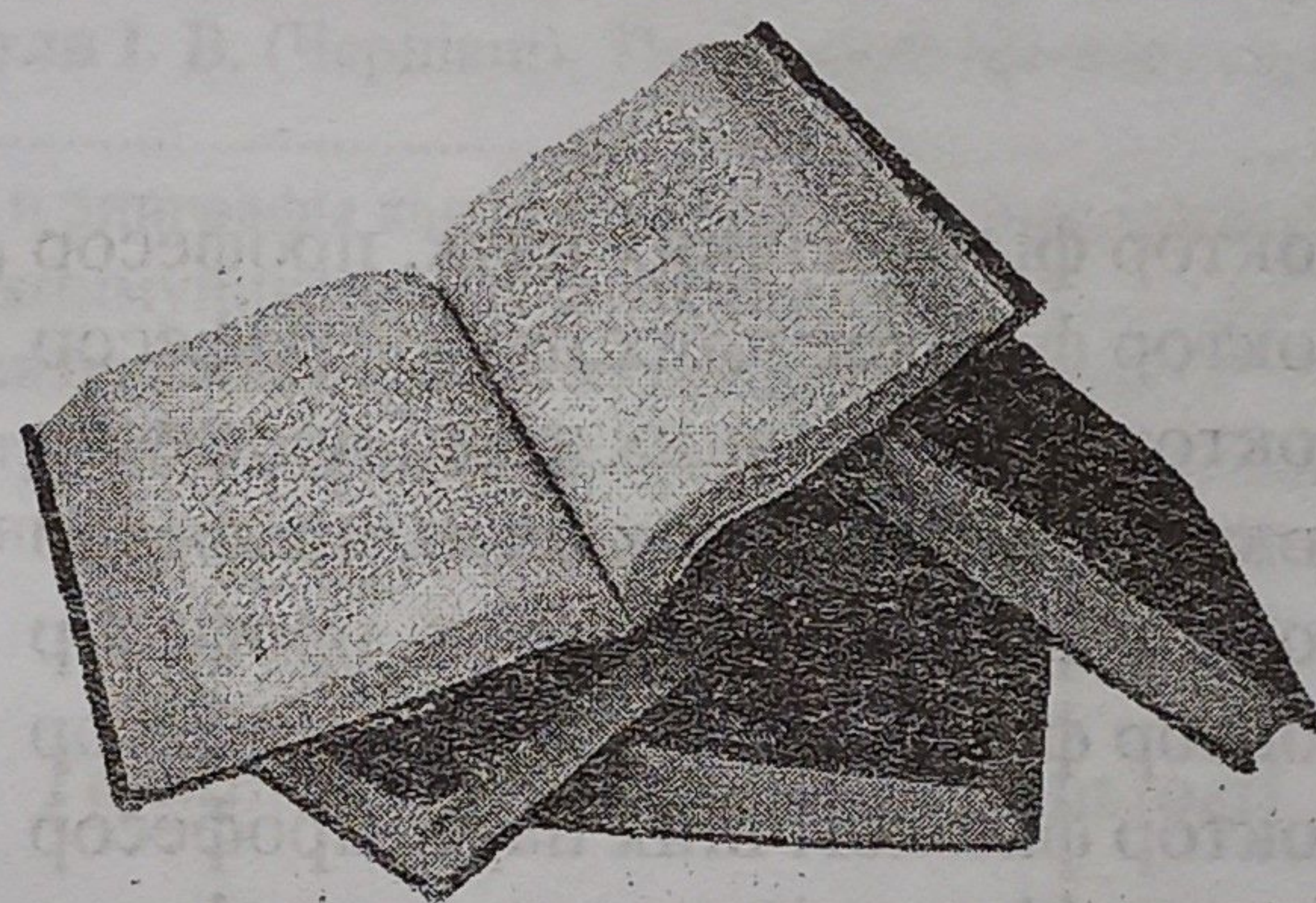
**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ**

**Науковий збірник
Випуск 3**

Рівне - 2020

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет іноземної філології
Кафедра теорії та історії світової літератури

Актуальні проблеми
літературознавчої термінології

Науковий збірник

Випуск 3

Рівне 2020

УДК 82.09

ББК 83.0

А 437

Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ,
протокол № 4 від 30.04.2020 р.

Рецензенти:

- Левченко Г. Д. доктор філологічних наук, професор
(Житомирський державний університет імені Івана Франка),
Штейнбук Ф. М. доктор філологічних наук, професор
(Київський національний лінгвістичний університет)

Редакційна колегія:

- Васильєв Є. М. доктор філологічних наук, професор (головний редактор)
Вокальчук Г. М. доктор філологічних наук, професор
Галич О. А. доктор філологічних наук, професор
Захарчук І. В. доктор філологічних наук, професор
Козлов Р. А. доктор філологічних наук, професор
Лановик З. Б. доктор філологічних наук, професор
Лановик М. Б. доктор філологічних наук, професор
Назарець В. М. доктор філологічних наук, професор
Науменко Н. В. доктор філологічних наук, професор
Оляндер Л. К. доктор філологічних наук, професор
Совтис Н. М. доктор філологічних наук, професор
Червінська О. В. доктор філологічних наук, професор

Актуальні проблеми літературознавчої термінології : наук. збірн. – Вип. 3 /
Гол. ред. Є. М. Васильєв. – Рівне : О. Зень, 2020. – 184 с.

ISBN 978-617-601-313-6

Третій випуск наукового збірника «Актуальні проблеми літературознавчої термінології» складено на основі доповідей учасників однойменної III Міжнародної науково-практичної конференції (Рівненський державний гуманітарний університет, 14–15 травня 2020 року). До видання увійшли статті вчених з України, Білорусі, Польщі, Росії та Узбекистану, що їх присвячено різним аспектам вивчення термінології сучасного літературознавства (теоретичні аспекти літературознавчої термінології, термінологічні проблеми історико-літературного процесу, термінологічні питання генології, проблеми драматургічної термінології, проблеми термінологічних видань, методика викладання літератури).

УДК 82.09

Матеріали подані в авторській редакції

ISBN 978-617-601-313-6

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020 р.

Зміст

Теоретичні аспекти літературознавчої термінології

Астрахан Н. І. (Житомир). Художня картина світу: термінологічні аспекти теоретико-літературної предметизації	5
Боклах Д. Ю. (Старобільськ). Термінологічні аспекти визначення поняття «топос міста» в літературній урбаністиці	9
Гаврилюк Н. І. (Київ). «Поетична мова»: теорія питання	13
Галич О. А. (Рівне). Література non fiction як термінологічна проблема	17
Глотов О. Л. (Кременець). О некоторых особенностях украинской литературоведческой терминологии	22
Кирильчук О. М. (Рівне). Теоретична своєрідність постколоніальної критики в системі сучасного літературознавства	28
Лановик М. Б., Лановик З. Б. (Тернопіль). Геральдика в літературі: термінологічний аспект	32
Моклиця М. В. (Луцьк). Психоаналітичний наратив як літературознавчий термін (проекція на драматургію Лесі Українки)	40
Мусій В. Б. (Одеса). К вопросу об универсалиях в художественном произведении	44
Наместюк С. В., Бабій О. Р., Зазуля І. В. (Чернівці). The modern methodological practices in the study of artistic typology	49
Оляндер Л. К. (Луцьк). Названия и эпиграфы как претексты в художественном и научном дискурсе: структуро-, смыслообразующая и коммуникативная функции	52
Тарнашинська Л. Б. (Київ). Художня свідомість чи художнє мислення? До питання з'ясування природи, стратегії, динаміки	57
Шостак О. О. (Рівне). «Еміграційний» текст як новий термін у франкознавстві	62

Термінологічні питання генології

Артеменко Л. В. (Рівне). Модифікації жанрів неканонічного типу в українській поетологічній ліриці	66
Бокшань Г. І. (Херсон). Жанрово-тематичний діапазон художньої прози Галини Пагутяк в аспекті проблем генологічної термінології	69
Капелюх Д. П. (Рівне). ЛітРПГ як піджанр сучасної фантастики	73
Кочерга С. О., Марчук С. М. (Острог). Ліричний травелог у контексті літератури діаспори	76
Миرونюк В. М. (Рівне). Маргінальні жанрові утворення в малій прозі письменників Покуття	81
Мороз Л. В. (Рівне). Типи суб'єктного вияву свідомості персоніфікованого рольового героя	84
Назарець В. М., Фінчук Г. В. (Рівне). Теоретико-методологічні аспекти літературознавчих досліджень жанрової природи лірики	87
Приходько О. Ю. (Київ). Нон-фікшн, література факту, документальна література: до проблеми жанру	91

Термінологічні проблеми історико-літературного процесу

Абрамович С. Д. (Кам'янець-Подільський). Термін «веданта» в індійській літературній традиції та потреба аналога в нашому літературознавстві	94
Бісовецька Л. А. (Рівне). Літературознавчі терміни в епістолярній спадщині Михайла Старицького	98
Журавльова С. С. (Бердянськ). Українська панегірична поезія: барокове й сучасне тлумачення поняття	102
Колошук Н. Г. (Луцьк). Термін «авангард» в історії літератури ХХ століття	106
Кормілов С. І. (Москва, Російська Федерація). Формирование представления об «основном методе» советской литературы	113
Матчук А. Л., Хмель В. А. (Рівне). Роман Іена Бенкса «Кроки по склу» у світлі квантової фізики	124
Морева Т. Ю. (Одеса). Стилизация в критической рефлексии и художественной практике литераторов первых десятилетий ХХ века	129
Назаревич Л. Т., Федак С. А. (Тернопіль). Екзистенційність у новелістичному дискурсі українського модернізму: теоретичний аспект	133
Оздемір О. В. (Рівне). Автофікшн – теоретичні положення у контексті вітчизняної жіночої прози початку ХХІ ст.	137
Скорина Л. В. (Черкаси). Термінологічне поле українських інтертекстуальних студій: проблеми й нагальні завдання	140
Сподарець Н. В. (Одеса). Теоретична модель ідентифікації модерністської свідомості поетів Срібного віку	145

Ткаченко Т. І. (Київ). Архітектонічна специфіка збірки Марії Людкевич «Спів пташки на фруктовому дереві»	148
--	-----

Актуальні проблеми драматургічної термінології

Аманова Г. А. (Ташкент, Узбекистан). Становление новой терминологии в Корее начала XX века: хоровая песня и драматургия	153
Васильев Є. М. (Рівне). Терміни <i>сучасна / нова / актуальна драма</i> : часові межі й змістове наповнення	156
Васильєва О. Є. (Ченстохова, Польща). Дослідження музичності у сучасній драматургії: термінологічні аспекти	161
Можарівська І. О. (Житомир). Змістове наповнення терміну «драма-парабола»	165

Проблеми термінологічних видань

Ковалець Л. М. (Чернівці). Словник літературознавчих термінів В. Лесина та О. Пулинця та його науково-критична рецепція	170
---	-----

Термінологічні питання методики викладання літератури

Жигалова М. П. (Брест, Білорусь). Использование методической терминологии при анализе художественного произведения как межкультурного универсума	175
--	-----

Відомості про авторів	182
-----------------------------	-----

Проблеми термінологічних видань

УДК 82.0(477)(038)

Ковалець Л. М.,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, УкраїнаKovalets Lidija,
Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University, Ukraine«СЛОВНИК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ» В. ЛЕСИНА
ТА О. ПУЛИНЦЯ І ЙОГО НАУКОВО-КРИТИЧНА РЕЦЕНЗІЯ«GLOSSARY OF LITERARY TERMS» BY V. LESYN AND O. PULYNETS AND ITS
CRITICAL RECEPTION

У статті представлено свого часу популярний «Словник літературознавчих термінів» (1961, 1965, 1971) В. Лесина та О. Пулинця у його трьох редакціях, а також низку науково-критичних відгуків на нього. Словник заклав основу фундаментальної української літературознавчої лексикографії, проте його значущість недоусвідомлена. Рецензії ж відіграли важливу роль у коригуванні діяльності авторів, отож виявилися формою співпраці з ними.

Ключові слова: «Словник літературознавчих термінів» В. Лесина та О. Пулинця, лексикографія, термін, стаття, рецензія.

The article presents "Glossary of Literary Terms" (1961, 1965, 1971) by V. Lesyn and O. Pulynets, which was popular at one time, in its three editions, as well as a number of critical reviews on it. The glossary has laid the base for fundamental Ukrainian lexicography, but its significance is not well understood. Reviews also played an important role in correcting the activities of the authors, and therefore proved to be a form of collaboration with them.

Key words: «Glossary of Literary Terms» by V. Lesyn and O. Pulynets, lexicography, term, article, review.

Наука – як монументальна споруда, будувати яку треба віки і де кожен мусить принести свій камінь... Виходить, вона дає нам почуття необхідної кооперації, солідарності нашої праці з працею наших сучасників, наших попередників і наших послідовників...

Ми відчуваємо, що працюємо для людства, і людство від цього стає нам дорожчим.

А. Пуанкаре «Про науку»

На одному з «Філологічних семінарів» у Київському університеті імені Т. Шевченка прозвучала важлива думка про «недооцінку як, сказати б, прикметну ваду сучасної літературної аксіології, методологічний тандж, нехтування позитивного досвіду» [3, с. 95]. «Словник літературознавчих термінів» Василя Лесина й Олександра Пулинця (далі – Словник) іще, здається, не спіткало нігілістичне скидання з «корабля сучасності», це видання в усіх його трьох редакціях «працювало» упродовж кількох десятиліть – від 1961 р. фактично до 1997-го, коли вийшов «Літературознавчий словник-довідник» за редакцією Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, нашого недоусвідомлення його значущості. І це в умовах, коли українська лексикографія, зокрема й термінознавство, що займається вивченням історії формування та розвитку галузевих, фахових термінологій, активізувало свою діяльність, є навіть підручник «Українське термінознавство», підготовлений львівськими авторами Т. Панько, І. Кочак та Г. Мацюк.

Більше того, великий ентузіаст вивчення літературознавчої терміносфери, дослідник багатьох літературознавчих словників українських письменників Є. Регушевський іще наприкінці 1990-х цілком резонно заявив про необхідність «здійснити дослідження історії формування та розвитку української літературознавчої термінології, створити історичний словник української літературознавчої термінології». З погляду науковця, «історичні студії дадуть можливість не лише розкрити шляхи становлення термінології» [3, с. 98]. Нашу статтю вважаємо не стільки віддачу Учителю – Василеві Максимовичу Лесину за його науку, скільки причинковою до тих глобальних історичних студій, за які ратував щойно цитований автор і які справді мали би здійснюватись в українській гуманітарній науці.

Розвиток української лексикографії, зокрема тієї частини, що пов'язана з літературознавством, у другій половині ХХ ст. насправду інтенсифікувався, і то якраз завдяки здобуткам у цій царині чернівецьких науковців Василя Лесина (1914–1991) та Олександра Пулинця (1903–1980). 1961 року виходить їхній «Короткий словник літературознавчих термінів», 1965-го його друге видання, перероблене і доповнене, – «Словник літературознавчих термінів», і 1971 р. – під тією ж назвою третє, так само перероблене й доповнене. «Справді унікальним є випадок, коли такий словник за десятиліття витримав три видання» [12, с. 160], – напише згодом відомий теоретик літератури М. Гнатюк. Унікальним було й те, що свої зусилля до справи наразі докладали одинаки, колишні фронтовики – навіть не професори, а доценти-відчайдухи, часто переобтяжені й викладацькою діяльністю як провідною, тоді як на подібне зважувались пізніше хіба цілі наукові колективи й інституції. (Феномен Ю. Коваліва як автора-укладача двотомної «Літературознавчої енциклопедії» – справді виняток, феномен). Коли О. Пулинця вже не стало, В. Лесин підготує спеціально для школярів довідник «Літературознавчі терміни» і 1985 р. видрукує його в тому ж, що й попередні книжки, столичному видавництві «Радянська школа».

Загальний наклад «трикнижжя» склав 79 тис. примірників: перша книжка – 14 тис., друга – 21, третя – 44. Тобто кожне наступне видання виявлялося значно більшим за попереднє. А якщо до цього додати наклад суто «шкільного» випуску – 17 тис. примірників (разом – майже 100 тис.), то можна ствердити, що Словник В. Лесина-О. Пулинця (попри однакшайні заяви тодішньої громадськості про скромні накладні цієї книжки) належав, за сучасними мірками, таки до добре тиражованого видання, ледь не одразу стаючи бібліографічною рідкістю. Із власного досвіду скажу, що наприкінці 1970-х навіть останній, найповніший випуск Словника 1971 року можна було придбати хіба в букіністичних колекціях. Це був насправду «літературознавчий бестселер» (Н. Мафтин) – попри те, що автори скромно позиціонували його як такий, що «стане в пригоді учителям-словесникам, студентам-філологам учням старших класів середньої школи, письменникам-початківцям і всім любителям художнього слова» [9, с. 2].

Але суть не тільки в затребуваності видання, хоч значною мірою таки у ній. Суть ще й у його вчасності та актуальності. Росіяни на початку 1960-х уже тричі перевидали популярний у себе «Краткий словарь литературоведческих терминов» Л. Тимофеева і Н. Венгерова, поляки так само пишались кількома випусками «Słownika terminów literackich» С. Серотвіньського (останній датований 1960 р.), активно функціонував також (із 1955 р.) англomовний «Загальний словник літературознавчих термінів» Дж. Шиплі. Отож Словник В. Лесина-О. Пулинця якраз заклав основу розвитку фундаментальної української літературознавчої лексикографії.

Потреба в подібному виданні у середовищі наукової спільноти назріла давно – зокрема, задля унормування й кодифікації вітчизняної термінології. Без сумніву, інспірувала зусилля чернівецьких науковців також діяльність термінологічної комісії при Міжнародному комітеті славістів та конференція в Інституті світової літератури імені О. М. Горького з питань літературознавчої термінології. У кожного автора Словника були свої попередні напрацювання з теорії літератури, підкріплені знанням українського історико-літературного матеріалу (у В. Лесина) та російського (в його колеги О. Пулинця). Певна зорієнтованість на словник Л. Тимофеева та Н. Венгрова аж ніяк не означала його дублювання. О. Крицевий, працюючи в Чернівецькому університеті, тож добре знаючи укладачів зблизька, у своїй статті-відгуковій частково привідкрив двері до їх наукової роботи. Виявляється, В. Лесин та О. Пулинці користувались, зокрема, і словником І. А. Бодуена де Куртене 1912 р. випуску, передмовою до перекладу «Поетики» німецького психолога, представника психологічної школи в поезії Р. Мюллера-Фрейенфельса, а ще такими капітальними працями, як «В майстерні художнього слова», «До побудови теорії літературних стилів», «Проблеми синтезу в літературознавстві», «Деякі питання поезики» Т. Тарасенка й ін. [див.: 6]. Зрештою, подібний перелік ніколи не може бути вичерпним з огляду на складність і багаторівневість тих завдань, які освоювались.

Кожне з видань Словника по своєму виході було удостоєне більшої-меншої науково-критичної рецепції, і ці статті, огляди увійшли окремим сегментом до наймолодшої (чи не з кінця 1940-х) галузі українського словництва – наукової лексикографічної критики. Свого часу й вони відіграли надзвичайно важливу роль у коригуванні діяльності укладачів, а отже, своєрідній співпраці з ними, не кажучи про те, що засвідчували критичність, високу вимогливість у підходах (згадаймо вражену вірусом компліментарності сьогочасну критику), справді перейнятість рецензентів ідеєю творення якісного наукового контенту.

Зрозуміло, що над Словником та літературно-критичними відгуками на нього тяжів дамоклів меч панівної ідеології. За спостереженням науковця, на рубежі 1950-1960-х у пору хрущовської відлиги хіба що окремі виступи «шістдесятників» «вносили у критику і літературознавство нові виміри й критерії, відчутно їх демократизували й "націоналізували"» [11, с. 464]. Тож не дивно, що в цьому конкретному випадку щасливо уникнути тиску, не кажучи, що запропонувати «нові виміри й критерії», спромоглась хіба М. Кошобинська у своєму виступі, який надрукував журнал «Радянське літературознавство» (1961, № 6). Усі інші рецензії на «Короткий словник...» (від московських «Вопросов литературы», київських «Вітчизни», «Літератури в школі», Львівського «Жовтня» до місцевої чернівецької газети «Радянська Буковина») так чи інакше акцентували увагу на питаннях ідеологічного порядку як, може, своєрідній перепустці на право обговорювати українську теоретико-літературну проблематику. Так, Р. Карабанов у «Вопросах литературы» відзначив партійний підхід укладачів, у словникових статтях «партійність», «ідейність», «світогляд», «народність літератури» їх «переконливу полеміку з ідеологічним противником, чіткі розвінчання реакційної буржуазної науки» [4, с. 219]. В. Лесик уже на початку свого виступу так само підкреслив як позитив, що автори Словника «спираліся на

сучасні досягнення радянського літературознавства, послідовно керувалися настановами нашої партії в питаннях літератури й мистецтва. <...> Хоча й стисло, але завжди доречно й уміло використано ... теоретичні положення, думки й висловлювання класиків марксизму-ленінізму» [7, с. 149]. О. Крицевий попри це добачив, що автори не подали цитати з Маркса-Енгельса там, де її, мовляв, конче треба було подати, – у статті «Робінзонада» [6, с. 199]. Цей же критик один із векторів своєї уваги взагалі спрямував на необхідність посилення зв'язку з російською літературою, дарма що його у Словнику було предостатньо: мовляв, автори нічого не сказали про козацькі літописи, якими захоплювався О. Пушкін; у статті про еволюцію в світогляді та творчості письменника варто використати ілюстрацію, пов'язану з В. Брюсовим та А. Блоком [6, с. 199], наче виявів подібного еволюціонування в питомій літературі не було.

Без сумніву, саме така ідеологічна наснаженість Словника уже на першому, мабуть, найскладнішому етапі свого творення відчутно позначилась на його дальшому майбутті. Розмірковуючи над цією проблемою, Д. Павличко, між іншим, колишній студент В. Лесина як викладача Львівського університету, у 2013 р. з гіркою писав: «Мені жаль, що такі чесні й вимучені режимом комуністів люди, як Василь Лесин, не беруть участі своїми творами в теперішньому житті української нації; нема подвижників, які взяли б на себе відповідальність і видали б звільнені від «радянців» делікатно відредаговані їхні наукові, наповнені фактами й цікавими роздумами твори. <...> З його літературознавчих праць належить витягнути речення, які писалися – я це можу посвідчити разом з іншими його учнями – проти волі автора...» [12, с. 16].

Попри все, у кожній із рецензій про Словник було й чимало конструктивних пропозицій. М. Коцюбинська, на той час уже авторка книжки «Образне слово в літературному творі», приміром, зорієнтовувала колег на потребу поглиблення передовсім естетичних характеристик літературознавчих понять, навіть про ідеологічні явища вона радила говорити в літературному плані. Так само як виразнішої естетичної оцінки, з її погляду, вартій у Словнику матеріал про романтизм; соціальне та естетичне коріння декадансу недостатньо проглядає із відповідної статті про це явище; художність мало пов'язана з питаннями майстерності художнього слова; у викладі про тропи варто говорити передовсім про їх художньо-естетичне значення, художню новизну, стилістичну функцію. Крім того, дослідниця запримітила відсутність статей про порівняльно-історичний, культурно-історичний, біографічний методи; стосовно ж філологічного методу було наголошено на неправомірності його розгляду укладачами лише в негативному плані [див.: 5].

Відзначивши як позитив уключення до Словника понять «зміст і форма», «прекрасне», «комічне», «натхнення» і т. под., В. Лесик так само запропонував укладачам додати статті про інші загальноестетичні терміни. Тож уже в наступному випускові книжки 1965 р. знаходимо нові матеріали на теми «естетичне почуття», «естетичний метод», «естетичний смак» і навіть «естетство». Той же критик схвалив присутність у Словнику термінів, що стосувались фольклору, живопису, музики, інших видів мистецтва, указав на неправомірність повторюваності термінів-синонімів (на зразок «персоніфікація»-«уособлення», «апосіопеза»-«умовчання»), водночас порекомендував «зняти» назви рідкісних, забутих жанрів поезії (як-от глоса), загалом переглянути, змінити а чи доповнити номенклатуру словника, уточнивши визначення, поліпшивши деякі формулювання тощо [див.: 7].

Свіжими спостереженнями та пропозиціями відзначається стаття Р. Карабанова. Дослідник підмітив, скажімо, різнотипність пояснень (терміни обговорювались іноді з різних точок зору, про якісь ішлося скрупульозно, про деякі однобічно); відзначив неточність окремих формулювань та прикладів (як-от про поняття «фабула» та «сюжет»); запропонував підготувати ряд нових статей (зокрема, про готичний роман, комедію масок, стиль, дарма що була спеціальна стаття про індивідуальний стиль письменника) [див.: 4].

Чимало слушних думок висловили також М. Сорочіна та Ф. Білецький. Із їхнього погляду, деяким статтям Словника зашкодила категоричність суджень (ілюстрацією послужила довідка про сентименталізм як «значний крок в напрямку до романтизму і реалізму», тоді як, із погляду рецензентів, сентименталісти, мовляв, змальовують дійсність однобоко» [14]). Разом з тим переконливо прозвучала підкріплена прикладами незгода з тим, що «радянські поети рідко виступають з елегіями», що «вільний переклад» і «переспів» – поняття тотожні, тож не варто їм присвячувати окремих статей, а поняття «традиція» варто розуміти лише в ідейному плані, а не в т. ч. і в художньому.

Пропозиції О. Крицевого про включення нових статей («гуманізм», «Відродження», «мелос», «менестрель», «акварель», «образок», «інтродукція» та ін., зокрема пов'язаних із текстологією) та ще й у супроводі багатьох вказівок на відповідні теоретичні студії і з цього погляду так само були формою співпраці з авторами.

Таким чином, подані збірно понад 700 статей виявились доволі ретельно проаналізованими, як проаналізованими виявились з боку авторів і зауваження, побажання, більшістю з яких вони скористалися в новому виданні. На цей раз воно охопило вже понад 1000 статей, та й обсяг книжки збільшився: 27 друкованих аркуші супроти неповних 20-ти. А це означало, що робота з виправлення, доповнення була проведена чимала і що читач отримав новий об'єкт для спостережень. Заголовки окремих рецензій виявились носіями оцінок: «З енциклопедичною точністю» назвав свою статтю М. Гнатюк, примістивши її у «Друзі читача»; «Тисяча пояснень» – із огляду на тисячний контент Словника – поіменував свою рецензію А. Волков, автор «Літературної України»; «Большой творческий труд» – такою була назва відгуку Е. Морозової та В. Попова у «Вопросах русской литературы». І цілком критичний кут зору обирає для себе О. Ющенко в репліці «Прикрі недогляди», яку подало «Радянське літературознавство». Автор рецензії, вміщеної в журналі «Українська мова і

література»,
О. Пушкіна
деяких упу
наповнення
метод – не
викладу окр
про складні
Тим
наступне:
найновішу
(«атрибуція»
[див.: 2]. Д
спростован
приклад
малохудож
Лесі Украї
рушник»;
перекладач
Що
укладачі п
грунтовно
виявилось
нашаруван
прониклив
утвержен
про коро
продовжив
літератур
добре це р
[12, с. 253
(1997), пр
багатьох:
педагог Р.
родини: п
літератур
На
В. Лесина
окремішн
публікаці
У
українськ
для узаг
проаналіз
специфік
ввести д
слов'яноз
енциклоп
дискурса
науково-
інсайту-с
(за А. Пу
передово

1. В
2. В
3. Д
4. л
5. К
- К
- С

література», С. Васильчук одразу ж зазначає: «З погляду повноти висвітлюваного матеріалу праця В. Лесина і деяких упущень, бо ж соціологічні схеми справді недопустимі там, де мало би йтися про змістовно-естетичне наповнення тієї чи іншої характеристики. «Національне – не формальна ознака, а й змістова», «Художній виклад окремих статей, разом з тим застерігаючи їх від приблизності, однолінійності суджень там, де йшлося про складні теоретико-літературні поняття та явища.

Тимчасом А. Волков на тлі загалом високої оцінки Словника запропонував для майбутнього випуску наступне: збагатити номенклатуру ще й слов'янським матеріалом (польським та чеським); узяти на озброєння найновішу наукову термінологію (як-от «структура», «система», «модель», «мистецькі засади», «мікрообраз», «атрибуція»); уникнути дублювання тематики деяких статей (на зразок «фрейдизм» і «психоаналітичний метод») [див.: 2]. Думка ж критика, що у Словнику «дуже ретельно підібрано ілюстративний матеріал», виявилась спростованою в репліці О. Ющенко, який, зрозуміло, мав свій погляд на обговорюване. На конкретних прикладах цей письменник і критик застеріг авторів Словника від використання цитат із низькопробних, малохудожніх текстів літератури; подивувався, що у статті про романс фігурує тільки згадка про цикл романсів Лесі Українки; у статті про пісню наведено як зразок усього дві літературні пісні – «Марічка» і «Пісня про рушник»; у викладі про сонет не згадано про М. Рильського і М. Зерова, а у викладі про визначних перекладачів забуто про М. Лукаша, В. Мисика й Б. Тена.

Що ж, прямі зауваження та побажання часто можуть добре прислужитися справі, тож чи не з усіма ними укладачі погодились і врахували в новій роботі – третьому перевиданні Словника. Тепер це було справді ґрунтовно перероблене й доповнене видання, в якому пояснювалось близько 1350 термінів і яке для свого часу виявилось справді помітним явищем наукового життя. Явищем, звісно, не позбавленим ідеологічних нашарувань. У зібранні мемуарів «Професор Василь Лесин: Наука доброчинності» (2013) зафіксована низка проникливих відгуків тих, хто виховувався на Словникові а чи був навіть свідком історії його становлення й утвердження. «Літературознавчий словник Лесина-Пулинця – то було «велике даро» (вислів із польської пісні про коровай) для сучасників і нащадків», – зазначив професор І. Денисюк, родом таки з Полісся, з Волині. І продовжив: «В історію Ви ввійдете не так своїми гарними книжками про Стефаніка, як «Словником літературознавчих термінів», – яюсь я, може, й не вельми тактовно сказав Василеві Максимовичу, але він сам добре це розумів» [12, с. 24]. Відомий письменник, професор С. Пушик назвав Словник «невмирущою книгою» [12, с. 253]. Журналіст, видавець, педагог В. Теремко, один із авторів «Літературознавчого словника-довідника» (1997), про видання В. Лесина-О. Пулинця відгукнувся особистісно й разом з тим узагальнивши враження багатьох: «Той словник – одна із найцінніших для мого покоління книг» [12, с. 194]. Літературознавець, критик, педагог Р. Чопик ніби підхопив думку попередника, співвіднесну вже зі своїм власним досвідом та досвідом родини: ця книжка була «і порадином «в останній інстанції», і третейським суддею при суперечках – літературознавчим «четвероевангелієм» і «п'ятикнижжям» в одній палітурці» [12, с. 220].

Навіть ці враження-згадки важливі, позаяк так само проливають світло на справді «велике даро» В. Лесина та О. Пулинця. Із-під натруджених рук Василя Максимовича та його колеги вийде ще ряд важливих окремих праць теоретичного плану, В. Лесин виступить автором і довідника «Літературознавчі терміни», і публікацій у найавторитетніших енциклопедичних виданнях УЛЕ та УРЕ. Але це буде, як кажуть, інша історія.

У статті ми намагались представити Словник, усі його редакції як складне, простягнене в часі явище української літературознавчої науки та лексикографії крізь призму передовсім критичних відгуків. Очевидно, для узагальнених досліджень про нашу літературознавчу термінологію важливо з погляду сучасності проаналізувати передовсім словникову частину обговорюваної роботи, зокрема, й в аспекті її національної специфіки, як і співвіднесеність із аналогічними терміносферами інших літератур. Варто було б виявити і ввести до активу україністики рецензію на Словник органу Польської академії наук і Комітету слов'янознавства «*Slavia orientalis*», де праця українських філологів поіменовано «літературною енциклопедією в мініатюрі» [12, с. 253]), так само як з'ясувати особливості функціонування Словника в різних дискурсах – науковому, художньо-літературному, навчально-педагогічному. Тоді як завше цікаві деталі науково-творчого процесу діяльності Василя Максимовича й Олександра Степановича – від так званого інсайту-осаяння, вибору методології роботи аж до здійснювання мети – уже за пеленою часу. Тут же залишився (за А. Пуанкаре) вагомий камінь, який принесено цими вченими в науку як монументальну споруду і який передовсім нам, літературознавчій спільноті, належить сприймати як дорогоцінну спадщину.

Література

1. Васильчук С. [Рецензія] / С. Васильчук // Укр. мова і літ. в школі. – 1966. – № 9. – С. 78–79.
2. Волков А. Тисяча пояснень / А. Волков // Літ. Україна. – 1967. – 13 січ.
3. Дончик В. Щодо переоцінки (й недооцінки) / Віталій Дончик // Філологічні семінари. «Сучасна наука про літературу: «больові точки». – Вип. 4. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – С. 94–99.
4. Карабанов Р. Первый украинский словарь литературоведческой терминологии / Р. Карабанов // Вопросы литературы. – 1961. – № 9. – С. 218–222.
5. Коцюбинська М. Літературний словник / М. Коцюбинська // Рад. літературознавство. – 1961. – № 6. – С. 134–136.

6. Крицевий О. «Короткий словник літературознавчих термінів» / О. Крицевий // Вітчизна. – 1961. – № 12. – С. 198–200.
7. Лесик В. Літературознавчий словник / В. Лесик // Жовтень. – 1962. – № 5. – С. 149–155.
8. Лесин В.М. Короткий словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин, О.С. Пулинець. – К. : Рад. школа, 1961. – 371 с.
9. Лесин В.М. Словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин, О.С. Пулинець. – Вид. 3-тє, перероб. і доп. – К. : Рад. школа, 1971. – 487 с.
10. Лесин В.М. Словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин, О.С. Пулинець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : Рад. школа, 1965. – 432 с.
11. Наєнко М. Літературознавство і критика / М. Наєнко // Історія української літератури ХХ століття : у 2 кн. / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1995. – Кн. 2. – Ч. 2 : 1960–1990-ті роки. – С. 462–474.
12. Професор Василь Лесин: Наука доброчинності : спогади, присвяти, бібліографія / уклад. Б. Мельничук, Л. Ковалець. – К. : Академвидав, 2013. – 320 с. – (Серія «Унікум»).
13. Регушевський Є.С. Історія вивчення та сучасні проблеми української літературознавчої термінології / Є.С. Регушевський // Ученые записки Симферопольского государственного университета. – Симферополь, 1997. – № 3 / 42. – С. 96–102.
14. Сорокіна М.М. [Рецензія] / М.М. Сорокіна, Ф.М. Білецький // Література в школі. – 1962. – № 1. – С. 79–82.
15. Ющенко О. Прикрі недогляди / О. Ющенко // Рад. літературознавство. – 1967. – № 6. – С. 83–84.

References

1. Vasylchuk S. [Retsenziia] / S. Vasylchuk // Ukr. mova i lit. v shkoli. – 1966. – № 9. – S. 78–79.
2. Volkov A. Tysiacha poiasnen / A. Volkov // Lit. Ukraina. – 1967. – 13 sich.
3. Donchyk V. Shchodo pereotsinky (i nedootsinky) / Vitalii Donchyk // Filolohichni seminary. «Suchasna nauka pro literaturu: «bolovi tochky». – Vyp. 4. – K. : VPTs «Kyivskiy universytet», 2001. – S. 94–99.
4. Karabanov R. Pervyj ukrainskij slovar' literaturovedcheskoj terminologii / R. Karabanov // Voprosy literatury. – 1961. – № 9. – S. 218–222.
5. Kotsiubynska M. Literaturnyi slovnyk / M. Kotsiubynska // Rad. literaturoznavstvo. – 1961. – № 6. – S. 134–136.
6. Krytsevyi O. «Korotkyi slovnyk literaturoznavchykh terminiv» / O. Krytsevyi // Vitchyzna. – 1961. – № 12. – S. 198–200.
7. Lesyk V. Literaturoznavchyi slovnyk / V. Lesyk // Zhovten. – 1962. – № 5. – S. 149–155.
8. Lesyn V.M. Korotkyi slovnyk literaturoznavchykh terminiv / V.M. Lesyn, O.S. Pulynets. – K. : Rad. shkola, 1961. – 371 s.
9. Lesyn V.M. Slovnyk literaturoznavchykh terminiv / V.M. Lesyn, O.S. Pulynets. – Vyd. 3-tie, pererob. i dop. – K. : Rad. shkola, 1971. – 487 s.
10. Lesyn V.M. Slovnyk literaturoznavchykh terminiv / V.M. Lesyn, O.S. Pulynets. – Vyd. 2-he, pererob. i dop. – K. : Rad. shkola, 1965. – 432 s.
11. Naienko M. Literaturoznavstvo i krytyka / M. Naienko // Istoriia ukrainskoi literatury KhKh stolittia : U 2 kn. / Za red. V.H. Donchyka. – K. : Lybid, 1995. – Kн. 2. – Ch. 2 : 1960–1990-ti roky. – S. 462–474.
12. Profesor Vasyl Lesyn: Nauka dobrochynnosti : spohady, prysviaty, bibliohrafiia / uklad. B. Melnychuk, L. Kovalets. – K. : Akademvydav, 2013. – 320 s. – (Seriiia «Unikum»).
13. Rehushevskiy Ye. S. Istoriia vuvchennia ta suchasni problemy ukrainskoi literaturoznavchoi terminolohii / Ye. S. Rehushevskiy // Uchenye zapysky Symferopolskoho hosudarstvennoho unyversyteta. – Symferopol, 1997. – № 3 / 42. – S. 96–102.
14. Sorokina M.M. [Retsenziia] / M.M. Sorokina, F.M. Biletskyi // Literatura v shkoli. – 1962. – № 1. – S. 79–82.
15. Iushchenko O. Prykri nedohliady / O. Yushchenko // Rad. literaturoznavstvo. – 1967. – № 6. – S. 83–84.